

Dietrich André Loeber *in memoriam*

■ 2004. aasta 24. juunil lahkus baltisaksa õigusteadlane Dietrich André Loeber.

Dietrich André Loeber sündis Riias 4. jaanuaril 1923. aastal tuntud juristi John August Loeberi (1865–1948) perekonnas ja asus isa jälgedes õigusteadust õppima – seda küll juba pärast ümberasumist ja sõda Saksamaal. 1946–1948 õppis ta Marburgi Ülikoolis, kus üheks tema õppejõuks oli Nikolai Maim. Õigusteaduste doktori kraadi kaitses ta 1951. aastal ja jätkas aastatel 1952–1953 juriidilist enesetäiendamist New Yorgi Columbia Ülikoolis. Aastatel 1954–1966 töötas ta advokaadina ja 1958–1970 oli Hamburgis Max Plancki Instituudis rahvusvahelise eraõiguse referent. Aastatel 1955–1960 oli ta ajakirja “Osteuropa Recht” toimetaja. 1966. aastal valiti Dietrich A. Loeber Kieli Ülikooli professoriks, kellena ta oli ametis kuni emeriteerumiseni 1989. aastal. 1975. aastast võttis Dietrich A. Loeber juhtivalt osa Balti Ajaloo Komisjoni tööst. Ta oli *Association for the Advancement of Baltic Studies* (AABS) asepresident aastatel 1986–1992.

1990. aastal valiti dr. Loeber (lätipäraselt kirjutatuna Lēbers) Läti Teaduste Akadeemia välisliikmeks ja 1991. aastal Riia Ülikooli audoktori. 1995. aastal annetati talle Läti Kolme Tähe orden. Lätis sündinud ja muidugi vabalt läti keelt valdavale Dietrich A. Loeberile ei olnud võõras ka Vana-Liivimaa põhjaosa Eesti, kus ta on korduvalt esinenud konverentsidel ja tuntud eelkõige kui järjekindel Molotovi–Ribbentropi pakti

avalikustaja. Juristina oli Dietrich A. Loeber tegev Balti riikide iseseisvuse taastamisele üles kutsuva memorandumi koostamisel, mis jagati 1975. aastal Helsingis toimunud Euroopa riikide koostöö nõupidamisel kõikide osavõtjamaade esindajatele. Eesti Vabariigi president annetas 2003. aasta veebruaris Dietrich A. Loeberile Maarjamaa Risti IV klassi teenetemärgi.

Nõukogude autoriõigussüsteemi kohta ilmus 1966. aastal dr. Loeberi uurimus “Urheberrecht der Sowjetunion”. 1972. aastal avaldas prof. Loeber mahuka dokumendikogumiku “Diktierte Option. Die Umsiedlung der Deutsch-Balten aus Estland und Lettland 1939–1941” Eesti ja Läti baltisakslaste ümberasumise kohta, mille eessõnas ta põhjendas, et ümberasumine ei olnud vabatahtlik, vaid Molotovi–Ribbentropi paktist ja selle salajasest protokollidest tulenev sundotsus. 1988. aasta oktoobris esines prof. Loeber ettekandega baltisakslaste ümberasumisest Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudis ja see ilmus järgmisel aastal Jüri Kivimäe tõlgituna ajakirjas Looming, nr. 9. Kui 1989. a. juunis–juulis toimus Tallinnas Eesti Teaduste Akadeemia Filosoofia, Sotsioloogia ja Õiguse Instituudi ning Teaduste Akadeemia Õigusteaduse Seltsi organiseeritud rahvusvaheline teaduskonverents “Saksamaa ja NSV Liidu 1939. a. 23. augusti ja 28. septembri lepingute õiguslik hinnang”, siis oli üheks põhiesinejaks Dietrich A. Loeber. Ettekandes “Nõukogude–Saksa salaproto-

kollid 1939.–1941. aastal ja nende tagajärjed rahvusvahelise õiguse kontekstis” leidis ta, et salaprotokolle tuleb käsitleda rahvusvahelise õiguse rikkumisena, mille eesmärgiks oli rahvusvahelise kuriteo toimepanek, ja et need on maksvusetud allakirjutamise hetkest alates. Ta leidis, et on vaja Nõukogude Liidu, Saksa DV ja Saksamaa LV selgesõnalist deklaratsiooni, mis oleks oluline rahvusvahelisel õigusel tugineva korra taastamiseks. Konverentsist osavõtjad eesotsas Dietrich A. Loeberiga koostasid resolutsiooni, mis saadeti ÜRO peasekretärile, Euroopa Parlamendile, Põhjamaade Nõukogule, Euroopa Julgeoleku ja Koostöö Konverentsile ning Soome Vabariigi, Poola Rahvavabariigi, Saksa DV, Saksamaa LV ja Rumeenia SV parlamentidele, NSV Liidu Ülemnõukogule, samuti Eesti NSV, Läti NSV, Leedu NSV, Moldaavia NSV, Ukraina NSV ja Valgevene NSV ülemnõukogudele. Selles öeldi, et lepingu sõlminud riigid või nende õigusjärglased peaksid tunnistama salaprotokollid õigusvastaseks kui kolmandate riikide vastu suunatud nende allakirjutamise hetkest alates. Balti riikide NSV Liidu koosseisu inkorporeerimise ja staatuse küsimus pole mitte ainult NSV Liidu siseprobleem, vaid eelkõige Euroopa julgeoleku küsimus, mis tuleb lahendada rahvusvahelisel foorumil. Konverentsile ja resolutsioonile järgnes terve rida kõrgel tasandil vastu võetud akte, millega pandi õiguslik alus Balti riikide taasiseseisvumisele. Vahetult enne Balti riikide taasiseseisvumist, aastal 1990 ilmus dr. Loeberi uurimus “Regional Identity under Soviet Rule. The Case of the Baltic States”.

Ajakirjas Akadeemia ilmus 2002. aastal Dietrich A. Loeberi põhjalik käsitus “Molotovi–Ribbentropi pakti õiguslikud tagajärjed Balti riikidele: “minevikust jäänud probleemidest ülesaamise” kohustuse kohta” (tõlkinud Küllike Maurer), kus ta leiab, et selle saatusliku pakti tagajärjed ulatuvad tänaseni. Seda on selgesti näha kahes probleemses valdkonnas: riiklik järjepidevus ühelt poolt ning restitutsioon ja kompensatsioon teiselt poolt.

Dr. Loeber oskas väga hästi vene keelt ja oli Nõukogude Liidu ajaloo ning poliitilise ja õigussüsteemi suur asjatundja. Oma Hamburgi kodus jälgis ta õhtuti satelliidi vahendusel Nõukogude uudisteprogrammi “Vremja”, hoidis silma peal venekeelsel ajakirjandusel ja muidugi erialastel väljaannetel. Esimest korda oli ta Nõukogude Liitu külastanud juba 1957. aastal ja viibis hiljemgi teaduslikku uurimistööd tehes seal korduvalt pikemat aega. Loomulikult sattus ta

kohe KGB huviorbiiti: tema tegevust jälgiti KGB poolt ligi kolmekümne aasta vältel. Teda kahtlustati Nõukogude-vastases luuretegevuses, püüti paljastada ja enda võrku saada nii meelituste kui ka ähvardustega. Kõik see kajastub kaheköitelises, kokku 800-leheküljelises jälgimistoimikus koodnimega “Ber”. Läti taasiseseisvudes sai dr. Loeber võimaluse õnnekombel endise KGB arhiivis säilinud toimikuga tutvuda. Esmasele šokile järgnes toimiku tõsiteaduslik analüüs, mis vormus värvikaks ettekandeks Tallinnas 1994. aasta oktoobris peetud rahvusvahelisel seminaril “KGB dokumendid Baltimaades”. Seminaril peetud ettekanded ilmusid kogumikuna “Dokumentõ KGB v Baltijskix stranax” (Tallinn, 1996).

Dietrich André Loeberi teaduspärand on mahukas ja mitmekesine, ulatudes perekonnaloolistest uurimustest õiguslaste analüüsides ja hinnanguteni. Kolleegid jäävad teda mäletama kui tulihiingelist Baltimaade iseseisvuse eest võitlejat, andekat teadlast, suurepärast lektorit, nauditavat vestluskaaslast ja abivalmis inimest.

Peep Pillak